

Numismatikkenes død eller mulighetenes fagfelt?

Under prøveforelesningene til graden dr.philos. i Trondheim erklærte Jon Anders Risvaag nylig numismatikken for død. I foredraget »Mellom alle stoler? Numismatikk og de historievitenskapelige disiplinene» hevdet Risvaag at numismatikken i realiteten ikke er en egen disiplin, men en diskurs, med egen referanseramme, litteratur og konferanser på linje med for eksempel militærhistorie, kirkearkeologi og marinarkeologi eller moderne teknologihistorie. I denne sammenheng skal det i rettferdighetens navn sies at Risvaag understreket at han ikke er numismatiker, men historiker. Tverrvitenskapelige studier der numismatiske kilder og metoder trekkes inn for å belyse realhistoriske sammenhenger av mer generell interesse, slik Risvaag har gjort, er i seg selv et laudabelt initiativ. Den som leser Risvaags avhandling *Mynt og by. Myntens rolle i Trondheim by i perioden ca. 1000 –1630, belyst gjennom myntfunn og utmynting* (2006) vil imidlertid oppdage at historikeren Risvaag i langt større grad benytter seg av numismatiske kilder og forskningsmetoder enn historiske sådanne, noe han selvfølgelig også er klar over.

Det ligger i sakens natur å presentere kritiske og selvransakende holdninger på fagets vegne i slike prøveforelesninger. Sammen med Risvaags tankevekkende forelesning har Nanouscha Myrbergs drivende innlegg i META 3/2005 inspirert meg til å skrive et innlegg i den spirende debatten omkring numismatikkenes status og fremtid. Prinsipielt sett burde alle vitenskapsgrener føre debatt om fagenes metoder, teorier og utvikling. Til tross for at numismatikk hører til noen av de eldste fagdisiplinene i vitenskapshistorien, har nordisk numismatikk vært skånet for den slags. Kan hende har faget vært for lite, utøverne for få og båndene mellom numismatikerne for personlige. På den annen side kan det være at tilfanget av funn og nytt materiale har vært så overveldende at det ikke har vært plass til metodiske, teoretiske og fagpolitiske debatter.

Risvaag inntar et standpunkt der det ikke er viktig med faglig tilhørighet, men viktigere å

bruke det numismatiske kildematerialet for å gi bidrag til problemstillinger av mer generell art. Og for å gjøre det er det nødvendig å skrive seg inn i arkeologiske og historiske forskningsstradisjoner. Det er ikke vanskelig å slutte seg til Risvaags tanker om viktigheten av å bryte ned fagbarrierer for å skape forskningsbasert tverrvitenskapelig kunnskap, også det som tar utgangspunkt i numismatiske materialet. På samme måte som arkeologisk og historisk kildemateriale kan og bør brukes til å belyse numismatiske og mynt- og pengehistoriske problemstillinger.

Jeg må imidlertid si meg uenig med Risvaag når han argumenterer for å legge ned numismatikken som disiplin. En slik nedleggelse ville kunne få konsekvenser som ligger langt utenfor spørsmålet om faglig tilhørighet. Selv om det er behov for faglig fornyelse og større åpenhet mot andre fagfelt, tror jeg en nedleggelse av numismatikk som disiplin samlet sett ville virke mot sin hensikt. Jeg mener derfor vi som arbeider innenfor numismatikken selv bør ta ansvar for å drive frem tverrvitenskapelige prosjekter før vi gir opp hele prosjektet.

Institusjonell rettferdiggjøring

Hvis man erklærte numismatikken for død og tok konsekvensene av det ville mynt som kildegruppe trolig bli innordnet og plasseres i de arkeologiske samlingene på lik linje med annet arkeologisk materiale. De systematiske samlingene ville bli spredt slik at for eksempel riks- og nasjonalbankene ivaretok samlingene av pengesedler, nasjonalgalleriene fikk hånd om medaljesamlingene, ordenssamlingene ville bli overført til riksarkivet, slottet eller andre statlige instanser og samlinger, mens funnmyntene ble tilbakeført til den arkeologiske kontekst de en gang ble funnet i, enten museenes samlinger er ordnet topografisk, kronologisk eller på annen måte. De systematiske samlingene ville bli sidesilt med andre samlinger og bli viet den oppmerksomhet lederne for de nye større samlingsenhetene føler seg kallet til. En naturlig

følge av en slik restrukturering ville være at fagnumismatikerne ville bli overført til arkeologiske myndigheter, fornminneforvaltningsenheter og andre museer der de hadde ansvar for å arbeide med det numismatiske materialet (og andre ting) under gitte forhold.

Opp gjennom årene har jeg møtt et ikke-ubetydelig antall arkeologer som har båret frem den mening at numismatisk materiale ikke burde ha den særstilling som det i dag har. Ingen annen arkeologisk gjenstandskategori har egne museer og institusjoner på den måten som numismatikk har hatt gjennom mer enn 200 år. Til tross for at det ved de store museene kan finnes avdelinger for osteologi og kirkekunst, finnes det ingen avdelinger for eldre tiders våpen, jordbruksredskaper eller smykkekunst. I Oslo fantes det inntil nylig en avdeling for runologi, men den er reorganisert inn i en større arkeologisk enhet. Arkeologer jeg har vært i kontakt med har ofte hevdet at annet og mer stemoderlig behandlet kildemateriale er mer betydningsfullt og forteller mer om fortidens samfunn enn numismatiske kilder.

Kanskje er det slik at disse arkeologene har rett. Kanskje numismatisk materiale hadde kommet bedre til sin rett i andre kontekster enn de samlingene som de i dag befinner seg i, nemlig numismatiske samlinger ofte avskåret fra kontakt med annet materiale. Kanskje den museumshistoriske arven fra det 17., 18. og 19. århundre har ført oss galt avsted og hindret samarbeid og tverrvitenskapelige studier. Kanskje er det slik at numismatikken i virkeligheten er sin egen største fiende, der vi viderefører en navlebeskuende arv som opprinnelig hadde opphav i raritetskabinettene tid. Myntsamlingene var ofte blant de første samlingene som ble etablert ved våre nordiske museer og universiteter. Mange vil kanskje mene at fagfeltet hører hjemme på museum.

Likevel vil jeg hevde at det numismatiske gjenstandsmaterialet skiller seg vesentlig fra de fleste andre gjenstandskategorier med status som historiske dokumenter, arkeologiske gjenstander og kunsthistoriske stiluttrykk fra perioder der samtidige datérbare kilder er mangelfulle, for eksempel fra vikingtid og tidlig middelalder. Mynt tjente som maktinstrument, propa-

ganda og økonomisk redskap på utgiversiden. Disse funksjonene ble tolket og transformert til en rekke forskjellige meninger og funksjoner på mottakersiden. Det er i møtet mellom forskjellige mennesker, kulturer og sosiale sjikt at mynt kan fortelle noe fortidens samfunn. Når dette kildematerialet hviler på århundrelange museale tradisjoner og forskningstradisjoner, synes jeg vi skal gi det en sjanse før vi river numismatikken institusjonelle basis i stykker gjennom administrative styrte reformer der faglighet må vike for skjemabaserte kvantitative målstyringsinstrumenter for kunnskapsproduksjon. Ved en eventuell oppløsning av numismatikken som fagfelt, er problemstillingen om faglig tilhørighet for en parentes å regne. Det er mye mer som står på spill.

Om numismatikeren skriver Myrberg (2005, s. 4) at »De personer som varit och är aktiva inom myntforskningen har ofta helt olika ingångar: språkvetare, konstvetare, historiker, ekonomihistoriker, arkeologer, antikvetare... Därmed har numismatiken ett slags hybrid karaktär av tvärvetenskaplig kulturhistorisk forskning, vilken den delar med arkeologin. Det är alltså inte främst ämnesbakgrund eller metoder som definerar numismatikern, utan den gemensamma nämaren är ett källmaterial». Kanskje det er så enkelt. At det i bunn og grunn er myntene (og andre numismatika) som holder numismatikken sammen. Mange av de som bedriver numismatiske sysler av mer tradisjonell art, vil nok hevde at det finnes en felles metodisk plattform for studier av mynt som mynt, ordnet og bestemt i typer, varianter og helt ned på myntstempelnivå. Uansett, tverrvitenskapelige studier eller knappologiske tilnæringsmåter, med utgangspunkt i numismatiske kilder skylder vi våre etterkommere å videreføre samlingsinstitusjonene og institusjonaliseringen av fagfeltet.

Profesjonalisering av knappologien

Om noen besluttet å nedlegge numismatikken ville den særstillingen numismatikken har opparbeidet seg gjennom århundrene brått bli oppgitt. En reorganisering av samlingene i tråd med det som er skissert ovenfor ville umiddelbart vanskeliggjøre materialstudier av mynter og andre numismatika i en slik grad at antallet slike

studier trolig ville bli alvorlig svekket. Det skal sies at store dokumentasjonsprosjekter som overførte bilder og data til elektronisk format ville kunne avhjelpe situasjonen med hardt og målrettet arbeid gjennom mange år, men neppe være tilstrekkelig for å opprettholde interessen. Færre studier ville føre til enda vanskeligere forhold for numismatiske tidsskrifts- og årsskriftsserier, noe som trolig ville ha medført en gradvis nedleggelse. Og med det ville restene av numismatikken som fagdisiplin bare leve videre gjennom de fagpersonene som viet numismatiske kilder interesse ut fra rene forskningsmessige kriterier.

Strålende, ville mange sikkert hevde. Endelig ville det ha blitt slutt på det å bedrive numismatikk for numismatikkenes skyld. Vi vet alle hvor begrepet knappologi har sin opprinnelse: det var dette uttrykket August Strindberg myntet etter å ha hørt den store svenske arkeologen og numismatikeren Hans Hildebrand forelese over nettopp numismatikk. Om vi hadde tatt det språklige hintet til 1800-tallets store svenske dikter på alvor ville vi kanskje allerede ha integrert myntpusserne med andre fagmiljøer. På den måten ville utfordringene med å skape økt tverrvitenskapelig forståelse og formidlingsprosjekter over fag- og institusjonsgrensene ha vært en saga blott.

I dag er både Den Kongelige Mønt- og Medaillesamling ved Nationalmuseet i København og det som var Universitetets Myntkabinett i Oslo innlemmet i større museale enheter med ledere fra andre fagfelt. Som ledere for nye og større organisatoriske enheter har de overtatt ansvaret for de numismatiske samlingene i tillegg til annet ledelsesansvar. Mens Nationalmuseet klokkelig har valgt å videreføre det vel innarbeidete institusjonsnavnet Den Kongelige Mønt- og Medaillesamling, har man i Oslo valgt å kvitte seg med det institusjonelle varemerket Universitetets Myntkabinett som møysommelig har blitt bygget opp siden starten i 1817. Det eksisterer ikke lenger noe Myntkabinett i Oslo, eller i Norge for øvrig. I Oslo er de numismatiske samlingene lagt inn under Arkeologisk seksjon ved Kulturhistorisk museum, som igjen er underlagt Universitetet i Oslo (Utenfor Norge er vel den nye enheten best kjent som det

gamle Oldsaksamlingen, bare at det nå omfatter mye mer; vikingskip, antikken, kirkekunst, runologi, numismatikk m.m.).

Siden 2005 har denne seksjonen hatt tre forskjellige ledere, alle arkeologer. Våren 2007 tiltrer nok én leder, denne gang fast tilsatt, også denne arkeolog. Denne lederen skal ha faglig ansvar for Vikingskipshuset, arkeologi fra steinalder til reformasjonen (inkludert funnforvaltning), runologi, kirkekunst, antikkensamlingen og numismatikk. Mens det tidligere var slik at hver avdeling eller institutt hadde representanter i styrende organer, er også dette en saga blott. Det er bare gjennom ansattrepresentanter, fagorganisasjonene eller studentene det nå er mulig for vitenskapelig personale å få plass i museets styre. Nylig ble det besluttet en halvering av vitenskapelig ansatte styreprerentanter fra to til én. Det er vanskelig å se at numismatikk kommer til å bli favorisert i en slik situasjon. Kanskje var det dette som lå og ulmet i Risvaags numismatiske underbevissthet da han tok et oppgjør med fagets stilling.

En konkurranseutsatt næring

At Universitetet i Oslo har blitt pålagt av bevilgende myndigheter å redegjøre for hva deres årlige milliardoverføringer brukes til, er ikke enestående i nordisk sammenheng. I denne prosessen har bevilgende myndigheter et ønske om å måle vitenskapelig produksjon. For å måle dette har det blitt lagt ned et omfattende arbeid der nasjonale og internasjonale publiseringskanaler har blitt klassifisert med stor finesse; 2 er best, 1 er tellende og 0 gir ingen uttelling. Fra et numismatisk ståsted er det bare to publiseringskanaler som gir uttelling, det vil si kategori 1 (det finnes ingen numismatiske publiseringskanaler i Norden som i dag regnes til beste kategori, altså kategori 2). Det er *Nordisk Numismatisk Årsskrift* og *Numismatiska Meddelanden*. Sistnevnte har ikke utkommet med artikkelsamlinger siden 1995 og 2001. Den siste utgaven var et festskrift til Kungliga Myntkabinettets direktør Ian Wiséhn (Nilsson 2001), og festskrift gir ingen uttelling i det norske tellekantsystemet. Etter dette har det bare kommet ett nummer av *Numismatiska Meddelanden*, en svensk numismatisk bibliografi (Hesse 2004). *Nordisk Numisma-*

tisk Årsskrift har i senere ti år kommet med uregelmessige intervaller: utgivelsesår er 1991 (års-skrift 1991), 1997 (1992–93), 2000 (1994–96), 2004 (1997–99), 2006 (2000–02), og med et nummer under utgivelse i inneværende år. I så måte har siste års redaksjoner bidratt sterkt til å gjenoppta tradisjonen med årlige utgivelser. Det tradisjonsrike *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad* (NNU, fra 1936), *Svensk Numismatisk Tidskrift* (SNT), *Norsk Numismatisk Tidsskrift*, *Numismatisk Rapport* eller *Myntstudier* gir ingen uttelling i det norske tellekantsystemet.

I dette regimet tvinges norske numismatikere ut i arkeologiske og historiske fora. En konsekvens av det rigide norske måltallsystemet kan altså være mer tverrvitenskapelige studier fra numismatikernes hender. Til samme tid vil tradisjonelle numismatiske publiseringskanaler bli mindre attraktive. I den grad museums- og forskningsledelse ved norske universiteter krever at artikler og innlegg sendes til redaksjoner med uttelling fremfor de uten, vil det nødvendigvis føre til at etablerte numismatiske publiseringskanaler vil motta mindre stoff fra Norge i fremtiden.

Hvis noen skulle falle for fristelsen til å tenke at dette debattinnlegget er skrevet som et desperat forsøk på å få en tellende publisering (*Fornvannen* er klassifisert på nivå 1), kan jeg berolige dere med at verken debattinnlegg eller bokanmeldelser gir uttelling. Et annet eksempel er doktordisputasopposisjoner. Slike opposisjonsinnlegg gir ikke uttelling med begrunnelse at de skal munne ut i et skriftlig produkt. Disputasjonsinnlegg blir gjerne plassert blant bokanmeldelser, og anmeldelser gir ikke uttelling. Så det så! De som synes et slikt premieringssystem ikke ivaretar vesentlige sider ved det å føre fagtradisjoner og forskningsbasert formidling innenfor de humanistiske vitenskapene videre, er i godt selskap. Det såkalte tellekantsystemet er nemlig konstruert for alle typer fag og vitenskaper, i det selskapet vinner realfag og engelsk hver gang.

Som representant for et lite fag innenfor humanvitenskapene i Norge anno 2007, er det vanskelig å vite hva som er best å gjøre. Føringene fra universitets- og museumsledelsen er imidlertid klare; produksjon av vitenskapelige artikler og bøker i anerkjente kanaler, helst i engelsk språk-

drakt. Internasjonalisering er et mantra som gir gjenklang i maktens korridorer. Hva som vil stå på menyen i 2008, er ikke godt å si.

Tverrvitenskapelig tilnærming

I hvilken grad numismatikken skal opprettholde status som hjelpevitenskap med anerkjennelse for numismatiske forskningsmetoder utviklet og applisert på særskilt numismatisk materiale, hviler ikke på i hvilken grad numismatikken er i stand til å oppfylle de politiske myndighetenes krav til funnregistrering eller antallet temporære utstillinger over diverse numismatiske og pengehistoriske tema. Heller ikke hvor mange museumsbesøkende som legger turen innom utstillinger over mynter, medaljer og mynt- og pengehistorie. Numismatikkenes fremtid som fag er avhengig av utøvere som er i stand til å kontekstualisere numismatisk kildemateriale på mer generelle problemstillinger eller også kaste nye lys over materielle aspekter ved eldre tiders samfunn. Dette gjøres utelukkende gjennom forskning og forskningsbasert formidling. Og det har vært sagt ofte, men jeg gjentar: forskning og forskningsbasert formidling tar tid og krever ressurser.

Det er ikke slik at antall nummer i tilvekstprotokollen, antall registrerte funn, dataregistrerte gjenstander eller antall museumsbesøkende alene vil være tilstrekkelig for å opprettholde fagets anerkjennelse. Den generelle oppmerksomhet om mynter, medaljer og andre numismatika som oppnås gjennom økning i antall besøkende ved våre museer har liten eller ingen betydning utover økt bevissthet om den slags gjenstander. Det er bare i den grad utstillingene som vises er bredt anlagte forskningsbaserte arbeider med ambisjoner om å vise og forklare noe nytt innenfor fagets egne eller tverrvitenskapelige rammer at de kan sies å ha bidratt til en økt bevissthet om eldre tiders samfunn og historie.

Enkelte bevilgende myndigheter synes å tro at bare antall museumsbesøkende overstiger fjorårets, så er alt vel. At bare funnene som kommer inn registreres fortløpende er alt i skjønneste orden. Selvfølgelig er det slik at funnregistrering ligger til grunn for mye av den kunnskapen som er mulig å utlede av numismatisk

materiale. Å registrere og dokumentere myntfunn har lenge vært og vil fortsatt være en viktig geskjeft for det numismatiske fagmiljøet. Det å bestemme og dokumentere funnmynter er imidlertid ikke alene tilstrekkelig. Dette arbeidet utgjør bare de grunnleggende forutsetningene for videre arbeid med dette materiale.

Katalogisering ble i gamle dager kalt grunnforskning og dette var ansett som en hedersbetegnelse. Numismatikere har i mange generasjoner levd i den naive tro at bare vi katalogiserer myntene og publiserer våre kataloger så vil arkeologer og historikere på eget initiativ finne veien til det forgjettede numismatiske landskap. I en ideell verden kunne dette ha medført riktighet, men erfaringen fra mange land forteller oss at så ikke er tilfelle. Den eneste måten å få arkeologer og historikere til å bruke mynt og mynt- og pengehistoriske kilder i sine studier, er å presentere de numismatiske kildene på en måte som gjør dem enklere tilgjengelig. Og da er det ikke tilstrekkelig med funnpublikasjoner alene. Materialet skal helst tolkes inn i kjente problemstillinger for historikere og arkeologer. Jeg vil hevde at ansvaret for å gjøre det numismatiske materialet tilgjengelig for fagfeller fra andre faggrener ligger hos numismatikere og forskere med interesse for numismatisk materiale, ikke omvendt.

I løpet av de siste par tiårene har vi sett et skifte innenfor deler av det numismatiske miljøet der flere studenter, doktorander og vitenskapelige har publisert arbeider som et godt stykke på vei henvender seg til andre fagfeller enn bare numismatikere. På den måten er vi inne i en svært interessant og lovende periode i den fagnumismatiske historien.

En søkende hjelpevitenskap

Til tross for at det ikke har manglet på tverrvitenskapelige tilnærminger til gjenstandsbaserte studier og mynt- og pengehistoriske problemstillinger i senere år, blir numismatikken stående som et teoriløst fagfelt. Med det mener jeg at faget ikke har klart å etablere et teoretisk fundament som tilnærming til problemstillinger av allmenn karakter der numismatisk kildemateriale brukes.

Selv om de studiene som er presentert på

numismatisk materiale kanskje ikke kan sies å utmerke seg for teoridannelse, er de på ingen måte blottet for teoretisk anknytning til antropologiske, sosiologiske, arkeologiske og historiske forklaringsmodeller.

Vitenskapshistorisk er det klart at såkalte numismatiske eller numismatisk-arkeologiske og historisk-numismatiske avhandlinger i senere år har tatt utgangspunkt i teorier hentet fra sosialantropologi, sosiologi og økonomi. Deler av fagmiljøet legger ned betydelige bestrebelser på kontekstualisering og tverrfaglige tilnæringsmåter. Denne trenden begynner så smått å vinne gehør både i arkeologiske og historiske miljøer. Som den danske historikeren Erik Christiansen (2004, s. 530) uttrykte: »Diskussionen om og forståelsen af middelalderens økonomi er – som for oldtidens vedkommende – hæmmet af, at mange historikere lider under en jomfrunalsk skræk for det numismatiske materiale (...), mens mange numismatikere nusser videre med deres møntbestemmelser uden interesse for en bredere sammenhæng (...) har [Keld Grønder-Hansen] vist at kunne forene numismatiske snævre akribi med historikerens bredere perspektiv». Christiansen konkluderer med at Grønder-Hansens doktoravhandling *Kongemagtens krise*. Det danske møntvæsen 1241–1340 gir et vesentlig bidrag til å bryte ned faggrensene mellom arkeologi, numismatikk og historie, og kan godt stå som en representant for den nye numismatikken.

At tilnærmingen mellom de ulike fagene i stor grad har uteblitt inntil relativt nylig, tror jeg dels henger sammen med fravær av akademiske debatter omkring sentrale spørsmål som myntenens funksjon, pengene som drivkraft i middelalderens økonomi, pengenes innflytelse i mentalhistoriske landskap, myntvesenets rolle i byenes fremvekst og statsutvikling i middelalderen og nyere tid, myntenens historiske biografier, mynt som dateringsnøkkel, og andre tema. På norsk side pågår det en debatt om myntenens og pengenes funksjon og rolle i middelalderen som har vært drevet i forskjellige fora gjennom snart ti år. Debattantene er historieprofessor Kåre Lunden og undertegnede (Gullbekk 1998; Lunden 1999; Gullbekk 2005a; Gullbekk 2005b; Lunden 2007). Debatten gir

en fremstilling av historikernes og numismatikernes metodiske og teoretiske tilnærming og realhistoriske forståelse. Den viser mer enn noe annet behovet for slike debatter der argumenter utformet i forskjellige fagtradisjoner formes og slipes i søken etter økt forståelse for felles problemkompleks over samme tema.

Når det er sagt, må vi ikke glemme at numismatikken ikke er noe annet enn en hjelpevitenskap, og heller aldri vil kunne bli noe mer. Til tross for at det til tider kan være fristende for den spredte skaren av numismatiske arbeidsmaur å forklare universet med utgangspunkt i mynt, vil selv de mest ivrige utøverne måtte innrømme at slikt bare kan karakteriseres som rene skjære galenskap. Derfor er det innlysende og nødvendig å fortsette tverrvitenskapelige tilnæringsmåter i bredt anlagte studier, og ikke bare forskningsmessig, men også formidlingsmessig.

Hvis dette er riktig, eller bare delvis riktig, er trenden innenfor det numismatiske fagfeltet fortsatt urovekkende.

Doktorerte kandidater på numismatisk kildemateriale

Siden dette innlegget tok utgangspunkt i en prøveforelesning ved en doktordisputas, la oss vende tilbake til doktordisputasene og bruke dem som lakmestest for tilstanden innenfor nordisk numismatisk forskning. I tråd med de fleste andre fagfelt har antallet doktoravhandlinger økt betydelig de siste par tiårene. En fordeling på land viser at siden 1990 har Danmark uteksaminert én, Finland én, Norge tre og Sverige tre kandidater. Samlet sett gir dette åtte avhandlinger som er disputert og godkjent som doktorgrader enten innenfor numismatikk eller med utgangspunkt i numismatisk materiale (Klackenberg 1992; Grindner-Hansen 1996; Kilger 2000; Talvio 2002; Ingvaldsen 2002; Gullbekk 2003; von Heijne 2004; Risvaag 2006). Et ganske imponerende antall sammenlignet fagets størrelse, og også miljøer utenfor Norden tatt i betraktning.

Hvor driver så disse uteksaminerte doktorene sitt daglige virke? Den finske og de tre norske er alle tilsatte i faste stillinger ved numismatiske samlinger i respektive land. Den danske kandidaten er direktør for Det danske skolemuseum.

De tre svenske kandidatene er statsheraldiker på Riksarkivet, og, i skrivende stund, prosjektansatt på Kungliga Myntkabinettet og arbeidssøkende uten fast institusjonell tilknytning. Faktumet er at den eneste fast tilsatte numismatikeren som innehar doktorgrad i Sverige, har til daglig sitt virke ved Numismatiska Forskningsgruppen ved Arkeologiska Institutionen ved Stockholms Universitet. Dette betyr ganske enkelt at den i særklasse største numismatiske institusjonen i Norden, Myntkabinettet i Stockholm, ikke kan skilte med doktorerte medarbeidere i sin stab.

Årsakene til dette kan være mange. Først og fremst er det ikke nødvendigvis slik at det er ensbetydende med manglende kompetanse. Alle og enhver vet utmerket godt at en forsker og fagperson kan holde dokternivå og vel så det uten å være disputert. På en annen side taler disputerte utøvere snarere for enn imot fokus på kompetansebygging utover det jevne. Når en institusjon dessuten har tilstrekkelig mange ansatte uten å tiltrekke seg personale med doktorgradskompetanse, kan det være grunn til å stille spørsmålsteget om kravet til faglig kompetanse på høyt nivå er ivaretatt. Når det er så betydelige forskjeller innad i Norden, kan det være at svaret ligger i strukturelle årsaker. I dette tilfellet kan det ganske enkelt ligge i at de numismatiske samlingene i Norge er tilknyttet universitetsmuseer med forskning som strategisk målsetning, mens Kungliga Myntkabinettet er en uavhengig institusjon uten tilsvarende universitetstilknytning.

For noen år siden var det en selvfølge at store numismatiske samlinger var ledet av en numismatiker eller en person med numismatisk kompetanse. I dag er dette ikke lenger tilfelle. Den kongelig Mønt- og medallesamling ved Nationalmuseet i København og det tidligere Myntkabinettet, de numismatiske samlingene ved Kulturhistoriske museum i Oslo, er i dag ledet av personer uten numismatisk bakgrunn. Det gjenstår å se om en profesjonalisering av ledelsen for samlingene medfører bedre vilkår eller ikke, men det er klart at som utøvende numismatiker oppleves det mer usikkert og tidvis langt mindre stabilt enn under fortidens numismatiske regimer.

Numismatikkens død eller mulighetenes fagfelt?

Om vi vender tilbake til Risvaags problemstilling: er det slik at numismatikken er død? Er den i ferd med å avlives? Eller lever den i beste velgående? Det er intet enkelt svar på de spørsmålene, men jeg tror ikke det er noen grunn til å avlive hjelpevitenskapen numismatikk slik Risvaag har tatt til orde for, i hvert fall ikke riktig ennå. La oss imidlertid se nærmere på en aktuell problemstilling. Numismatikere fra Nord-Europa var nylig samlet ved Nationalmuseet i København for å drøfte mulighetene for å iversette et ikke-ubetydelig prosjekt innenfor islamsk numismatikk der verdifull kompetanse skulle videreføres til yngre generasjoner (Copenhagen Symposium on Numismatics, 5.–6. desember 2006). Kompetansen til å bestemme islamsk mynt må anses svært viktig for å kunne oppfylle kravene til funnregistrering i alle nordiske land, og særskilt i Sverige og Danmark der vikingtidsmynter med islamsk opphav blir funnet i hundre- og tusentalls årlig. Under symposiet fantes det mye entusiasme, men når status skulle gjøres opp var det en øredøvende mangel på økonomisk vilje og evne til å finansiere et slik prosjekt. Hvis det ikke lar seg gjøre vil trolig islamsk numismatikk lide alvorlig tilbakeslag i løpet av overskuelig fremtid, ikke bare på nordisk plan, men også internasjonalt.

Selv om det er viktig, er prosjektet for islamsk numismatikk på ingen måte avgjørende for fagets fremtid, men dets skjebne vil avspeile prioriteringer hos fagfeltets institusjonelle ledelse. Det er nettopp prioriteringene i slike spørsmål som betyr mye for numismatikkens karakter og anseelse som fag og fagfelt. Museumsledere blir i stadig større grad oppfattet som bedriftsledere av deres oppdragsgivere. I fremtiden er det helt avgjørende for levevilkårene til enkeltfag spesielt og vitenskapen generelt at oppdragsgiverne også er faglig bevisste i sine prioriteringer og rammebevilgninger. Hvis ikke er det politiske myndigheter og ikke numismatikere som vil gjøre slutt på numismatikken, og en rekke andre mindre disipliner.

Mens numismatikken institusjonelt sett er lagt død i Oslo, ser den ut til å hangle videre faglig sett. En ting synes imidlertid klart: uten sterk institusjonell forankring vil faget i større

grad være avhengig av enkeltpersoner og dermed mer sårbar enn ønsket. Til samme tid ser det ut til at numismatikken institusjonelt sett står sterkt i Stockholm. Det danske numismatiske fagmiljøet er som alltid drivende i nordisk sammenheng. Nationalmuseet har iverksatt en ambisiøs satsing på forskning og forskningsbasert formidling, noe vi håper også vil komme Møntsamlingen til gode. Samlet sett er det mange fordeler og ulemper ved dagens situasjon i forhold til det som har vært. Mye tyder på at det er flere ansatte ved numismatiske samlinger og institusjoner enn noen gang. Forutsetningene synes å være gode for at numismatikk vil fortsette å være en anerkjent hjelpevitenskap til arkeologi og historie, men det vil i stor grad være avhengig av kvaliteten på de faglige innspillene som leveres, det være seg i vitenskapelige og populærvitenskapelig publikasjoner og foredrag, utstillinger og i andre fora.

Ut fra mitt ståsted må numismatikk være de tapte mulighetenes fag. Med det mener jeg at generasjoner av svært dyktige og empirisk baserte fagfolk på det mest samvittighetsfulle og uegennyttige har samlet, ordnet og publisert enorme mengder med numismatiske data fra romersk jernalder, vikingtid og middelalder. Så langt er det bare et fåtall som har grepet muligheten til å presentere overgripende studier av det samme materialet. Kort sagt, generasjoner med hardt arbeidende numismatikere har beredt grunnen for analyser av syntetiserende art. Det er i skjæringspunktet mellom dette materialet og arkeologisk og historisk, eller også antropologisk, kunsthistorisk, økonomisk forskning at energien bør rettes i fremtiden. I en verden der kravet til å bryte ned faggrensene er større enn noensinne, står det hyllemeter med ferdigkatalogisert numismatisk materiale. De siste tiårenes forskning har produsert studier som dels har banet vei for fremtidige studier der problemstillinger av mer generell art kan drøftes med utgangspunkt i myntmateriale. Forhåpentligvis vil flere benytte mulighetene som ligger i dette materialet til å gi oss økt kunnskap og forståelse om fortidens samfunn og menneskene som levde der.

For at det skal skje må numismatikken som fagfelt sørge for å rekruttere og ivareta kom-

petanse på høyt faglig nivå. De som bedriver arbeid og studier på numismatisk materiale i fremtiden må åpne opp for andre og nye innfallsvinkler og forskermiljøer, og det gjøres best i forskningsbaserte miljøer.

Referanser

- Christiansen, E., 2004. Anmeldelse: Keld Grønder-Hansen, *Kongemaktens krise. Det danske møntvæsen 1241-1340*. København 2000. [Dansk] *Historisk Tidsskrift* 2004:2. København.
- Grønder-Hansen, K., 2000. *Kongemaktens krise. Det danske møntvæsen 1241-1340*. København.
- von Heijne, C., 2004. *Särpräglat - Vikingatida och tidligmedeltida myntfynd från Danmark, Skåne, Blekinge och Halland* (ca 800-1130). Stockholm.
- Gullbekk, S.H., 1998. Medieval Law and Money in Norway. *Numismatic Chronicle* 1998. London.
- 2003. *Pengevesenets fremvekst og fall i Norge i middelalderen*. Acta Humaniora. Oslo.
- 2005a. Natural Economy and Money Economy in Medieval Norway. *Scandinavian Journal of History* 2005:1. Stockholm.
- 2005b. Lite eller mye mynt i Norge i middelalderen? [Norsk] *Historisk Tidsskrift* 2005:4. Oslo.
- Hesse, B.-O. (utg.), 2004. *Svensk Numismatisk Bibliografi intill år 1903*. Numismatiska Meddelanden XLII. Stockholm.
- Ingvaldsen, H., 2002. *COS - Coinage and Society: the chronology and function of a city-state coinage in the Classical and Hellenistic period, c.390-c.170 BC*. Acta Humaniora. Oslo.
- Jonsson, K.; Nordlind, U. & Wiséhn, I. (red.), 1995. *Myntningen i Sverige 995-1995*, Numismatiska Meddelanden XL. Stockholm.
- Kilger, C., 2000. *Pfennigmärkte und Währungslandschaften. Monetarisierung im Sächsisch-Slawischen Grenzland ca. 965-1120*. Commentationes de nummis saeculorum IX-XI in suecia repertis. Nova series 15. Stockholm.
- Klackenberg, H., 1992. *Moneta Nostra. Monetariseringen i medeltidens Sverige*. Lund.
- Lunden, K., 1999. Money Economy in Medieval Economy. *Scandinavian Journal of History* 1999:3-4. Stockholm.
- 2007. Mynt, andre pengar og politisk-økonomisk system i mellomalderen. [Norsk] *Historisk Tidsskrift* 2007:1. Oslo.
- Myrberg, N., 2005. Numismatik mellan historia och arkeologi - introduktion och pulstagnung. *META* 2005:3. Lund.
- Nilsson, H., 2001. *Nulla Dies Sine Linea. Festschrift till Ian Wiséhn*. Numismatiska meddelanden XLI. Stockholm.
- Risvaag, J.A., 2006. *Mynt og by. Myntens rolle i Trondheim by i perioden ca. 1000-1630, belyst gjennom myntfunn og utmynting*. Doktoravhandlinger ved NTNU 2006:200. Trondheim.
- Talvio, T., 2002. *Coins and coin finds in Finland AD 800-1200*. Helsinki.

Svein H. Gullbekk

Arkeologisk seksjon, Kulturhistorisk museum

Universitetet i Oslo

Postboks 6272 St. Olavs Plass

NO-0130 Oslo

Norge

s.h.gullbekk@khm.uio.no